

Anul: 2006

Cod RAN: 62039.01

Perioade: Antichitate, Evul Mediu

Epoci: Epoca greacă, Epoca elenistică, Epoca romană timpurie, Epoca migrațiilor

Tipuri sit: amenajare/construcție

Categorii sit: Apărare (construcții defensive), Religios, ritual și funerar

Autori: Mircea Victor Angelescu, Valentin Victor Bottez, Mircea Mihail Dabîca, Smaranda Fărnoagă, Alexandra Neagu, Anca Timofan

Instituții: Ministerul Culturii, Facultatea de Istorie, Universitatea București, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Facultatea de Istorie, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Universitatea București, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

Șantierul arheologic Histria

Raport

În anul 2000 au fost reluate vechile săpături ale lui V. Pârvan (1) și Marcelle Lambrino (2) din zona basilicii paleo-creștine de lângă latura sudică a incintei romane târzii, noua cercetare având ca scop sistematizarea vechilor săpături și a informațiilor legate de principalele complexe arheologice identificate în sector: basilica paleo-creștină și relația sa cu zidul de incintă; "săpătura Lambrino" din interiorul basilicii (cuprinsă într-o secțiune de mari dimensiuni numită S1 și verificarea teoriei lui Marcelle Lambrino legată de posibila existență a unui edificiu de cult dedicat zeului Apollo Ietros suprapus de bazilică. Cercetarea arheologică în perimetrul basilicii a evidențiat o porțiune din zidul sudic al basilicii (sud-estul S1) precum și amprenta acestuia în zidul de incintă.

Ca urmare a cercetării stratigrafice efectuate în acest perimetru, sub nivelul corespunzător construcției basilicii am identificat resturile a patru clădiri: Casa nr. 1 (în colțul nord-vestic al S1, datată în sec. IV-III a. Chr.), Casa nr. 2 (în nordul S1, nedată), Casa nr. 3 (în S2, datată în perioada greacă, nivelul arhaic târziu), Casa nr. 4 (în estul S1, cercetată în 2004, amenajată într-un strat gros de lut galben), Casa nr. 5 (în S4, nedată).

În centrul S1, în stâncă, am descoperit un bothros deja cercetat. De asemenea, în 2005 am descoperit la V de "synthronos-ul" basilicii vizibile la suprafață (numită convențional basilica 2) absida unei basilici și mai vechi (numită convențional basilica 1) care are următoarele dimensiuni aproximative: deschidere de 4,57 m; 2,12 m adâncime; grosimea zidului -1,10 m). Zidăria, în opus incertum, a acestei abside se păstrează pe o înălțime medie de cca 0,55 m (3).

În 2006, săpăturile s-au concentrat în V (unde a fost continuată S1ext) și în N-E basilicii 2 (unde au fost deschise S5 și S6, ce urmăresc să afle cât mai multe date despre basilica 1 și despre anexa de NE a basilicii 2).

Pentru a surprinde stratigrafia în perimetrul aflat în zona intrării basilicii paleocreștine de sec. VI p.Chr, în august 2005, în partea de SV a basilicii Pârvan, a fost deschisă secțiunea S1 ext orientată NV-SE și proiectată ca o extindere a S1, fiind despărțită de aceasta printr-un martor stratigrafic cu lățimea de 1,70 m.

Cercetarea desfășurată în vara anului 2006 a urmărit continuarea investigației contextelor arheologice în această secțiune cu scopul de a surprinde funcționalitatea și caracterul zidurilor descoperite în anul anterior precum și relațiile stratigrafice între contextele cercetate și cele aflate în curs de cercetare în această campanie. De asemenea am urmărit raporturile cronologice și stratigrafice dintre cele două basilici, conexiunea acestora cu fazele incintei din colțul de SE al cetății romane târzii precum și noi date privind locuirea de epocă greacă din această zonă.

Cu ocazia săpăturilor efectuate în campania 2005 a fost descoperită în S4 fundația absidei vechi având

extremitatea de SE afectată de săpăturile efectuate aici la începutul sec. XX. În campania anului 2006 s-au descoperit și cercetat alte structuri de zidărie care ne-au oferit indicii importante privind arhitectura și poziționarea basilicii timpurii: fundațiile zidurilor care reprezentau intrarea, fundațiile a patru pilaștri care alcătuiau porticul aflat la intrarea în biserică, două baze fragmentare de coloane precum și fazele constructive ale unei anexe situate în S6, la NV de fundația absidei basilicii 1 și adosate absidei basilicii Pârvan.

S 1ext

În campania din 2006 am continuat cercetarea stratigrafică în secțiunea S1ext (L= 14,60 m; l= 2,30 m; orientată NV-SE), ajungându-se până la o ad.max de + 2,83 m (adâncimile au fost raportate la nivelul de călcare în interiorul basilicii +5,15m sistem referință Marea Neagră).

La începutul acestei campanii extremitatea sud-estică a secțiunii a fost extinsă cu 2,20m-2,50m pentru a se cerceta relația dintre laturile de SE ale celor două biserici și fazele incintei. Ca urmare a acestei prelungiri, a fost descoperită o porțiune (L= 1,20; l= min.0,20 m-max. 0,40 m) din elevația incintei romane faza A (4), care, datorită unei distrugerii, prezintă o întrerupere.

Contexte S1 ext

Zid 1 (1002 ext) - L 2,30m x l 0,70m x h 0,90m (înălțimea fundației fiind de 0,60m iar cea a elevației 0,30m). A fost descoperit la cota de + 4,70m, la extremitatea de SE a S1ext având direcția NE-SV. Fundația zidului este construită din roci de șist verde legate cu pământ alcătuind 5 asize ușor neregulate iar elevația sa, păstrată parțial, este construită în manieră opus incertum din fragmente de șist legate cu mortar alcătuind 3 asize. Zidul 1 continuă în S1 unde a fost surprins între metri 11-11,70, pe o lungime maximă de 0,50m fiind distrus în cea mai mare parte de săpăturile arheologice efectuate la începutul sec. XX. Traseul acestui zid reprezintă practic latura de SE a basilicii 1, marcând și închiderea porticului intrării în biserică la extremitatea sa sud-estică. Construcția sa a afectat Z 3 (1008) cu direcția ENE-VSV.

Zid 2 (1003 ext) - L= 11,50 m x l= 0,60 x h min.= 0,15 m / max. 0,80 m. Orientarea sa este SV având direcția SE-NV. Reprezintă fundația intrării în atrium-ul basilicii 1. Zidul fundației a fost descoperit fragmentar datorită dezafectării acesteia înainte sau în timpul construirii basilicii 2 în sec. VI p.Chr. Tehnica de construcție utilizează fragmentele de șist local legate cu pământ alcătuind asize ușor neregulate. Datorită distrugerilor au fost descoperite trei fragmente de fundație având următoarele dimensiuni și caracteristici:

Zid 2a - L= 2,50 m x l= 0,60 m x hmin.= 0,44 m / hmax. 0,80 m, descoperit la cota + 4,72, prezintă 6 asize. Prin extremitatea sa sudică acest zid intră în relație cu zidul 1 (1002 ext), formând un unghi de aprox. 90° cu acesta.

Zid 2b - L= 0,70m x l= 0,60m x hmin. 0,10m / h max. 0,15m, descoperit la cota + 4,28m, prezintă 1 asiză.

Zid 2c - L 2,20m x l 0,60m x h 0,20m, descoperit la cota + 4,28m, prezintă 2 asize.

Zid 3 (1008 ext) - L= 1,50 m x l= min.0,30 m / max. 0,60m x h 0,80 m descoperit la cota de + 4,70 m. Orientarea zidului este SSE având direcția ENE-VSV. Structura constructivă a fundației sale cuprinde șisturile verzi legate cu pământ prin alternarea unui șir de fragmente medii de șist verde cu fragmente mari în 4 asize. Elevația fragmentară cuprinde aceeași alternanță pe 3 asize, ultima fiind alcătuită din roci semifasonate din calcar gri poros legate cu mortar. Din punct de vedere stratigrafic dar mai ales cronologic, se observă că acest zid este anterior zidului 1 (1002) al cărui traseu afectează o bună parte din structura lui Z3. Datarea sa ar putea fi lămurită de descoperirea unei monede în S1, în dreptul metrului 11, unde studiul profilului relevă resturi de mortar aparținând elevației zidului 3. După îndepărtarea mortarului și curățare, aversul monedei a indicat adică emiterea sa în timpul tetrarhiei prin menționarea lui Marcus Aurelius Valerius Maximianus Herculius (285-305 p.Chr). Moneda a fost emisă probabil la Cyzic iar circulația sa nu trece de perioada 292-313 p.Chr (5).

Zid 4 (1004 ext) - L= 1,40 m x l= 0,70 m x h min.= 0,28 m / h max.= 0,44 m. Zidul fundației a fost sesizat de la cota de + 4,70 m, având un traseu cu direcția SE-NV și orientat SE. Tehnica de construcție îmbină pe cele 4 asize fragmentele de șist verde cu roca calcaroasă gri și cărămida (ultima asiză de sus)

acestea fiind legate cu pământ.

Zidul 4 este afectat în momentul construirii basilicii de sec VI p.Chr, odată cu implantarea fundației zidului de intrare al acesteia. Analizând însă traseul fundațiilor de pilaștri și implicit direcția porticului, zidul nu depășește spre SV această linie deci momentul construcției sale este același (sau relativ ulterior) cu cel al colonadei de pilaștri. Acest lucru a fost demonstrat și cu ocazia practicării unui sondaj ($L = 1,00 \text{ m} \times l = 0,60 \text{ m}$) în exteriorul zidului de intrare al basilicii între m. 4,80-5,80. Un alt argument ar fi identitatea între orientarea, direcția și lățimea zidului 4 și a cele ale zidului 1 (1002 ext) care reprezintă latura de SE a basilicii I precum și traseul său perpendicular pe zidul 2 (1003 ext).

Totodată, analiza profilului de SV al S1 a relevat un zid fragmentar între m. 4,60-5,30 care reprezintă continuarea traseului zidului 4. Posibil acesta avea funcția unui zid de separare a spațiului în interiorul porticului unde era plasat între doi pilaștri (1012ext și 1013ext) și apoi în bazilică, făcând parte, probabil, din structura atrium-ului.

Zid 5 (1009 ext) - $L = 1,50 \text{ m} \times l = 0,40 \text{ m} \times h = 0,30 \text{ m}$ are direcția E-V și a fost descoperit la cota de + 4,04m. Zidul este construit în cea mai mare parte din fragmente de șist verde dar și din calcar alb pe alocuri, utilizând pământ ca liant. Cele 4 asize ale sale au fost sesizate și în profilul de SV al S1. Zidul aparține unui edificiu demantelat, aparținând probabil perioadei elenistice datorită poziționării stratigrafice și tehnicii de construcție.

Zid 6 (1019 ext) - $L = 0,90 \text{ m} \times l = 0,40 \text{ m} \times h = 0,30 \text{ m}$ a fost descoperit la cota de + 3,67 m și are direcția E-V. Este un zid foarte fragmentar construit din șisturi legate cu pământ care alcătuiesc 3 asize. Caracterul și problema apartenenței sale cronologice nu au fost încă lămurite.

În profilul de SV al S1 ext, la aprox. - 0,30 m sub nivelul de călcare în basilica 2 au fost descoperite fundațiile rectangulare a 4 pilaștri (amenajate într-un strat de lut galben) care intrau în structura porticului de la intrarea în basilica 1. Traseul acestora urmează direcția SE-NV cu orientare SV, mergând paralel cu fundația zidului de intrare în prima basilică (1003 ext). Fundațiile au fost parțial afectate de implantarea fundației zidului de intrare în basilica de sec VI d.Chr (fiind suprapuse de aceasta) care a urmărit, cu mici diferențe de direcție și orientare, același traseu. Tehnica de construcție este în general similară cu cea utilizată la celelalte fundații din structura basilicii 1. Astfel, au fost utilizate cu preponderență șisturile verzi dar și fragmente de calcar alb și galben legate cu pământ.

1012 ext - $L = 1,10 \text{ m} \times h = 0,35 \text{ m}/0,40 \text{ m}$; fundație de pilastru alcătuită din 3 asize neregulate.

1013 ext - $L = 0,95 \text{ m} \times h = 0,30 \text{ m}/0,35 \text{ m}$; fundație de pilastru alcătuită din 3 asize neregulate.

1014 ext - $L = 0,90 \text{ m} \times h = 0,35 \text{ m}$; fundație de pilastru alcătuită din 3 asize relativ regulate.

1015 ext - $L = 0,65 \text{ m} \times l = 0,12 \text{ m}$; fundație de pilastru alcătuită din 2 asize.

Analiza stratigrafică generală a secțiunii S1 ext nu evidențiază o succesiune contextuală constantă, zona fiind deranjată cu ocazia diferitelor faze de construcție, amenajare și reamenajare a clădirilor de epocă greacă și romană târzie. Aceste bulversări sunt demonstrate de structura și compoziția straturilor 1000 ext, 1001 ext, 1006ext (înregistrate în 2005) și 1010ext (din 2006) în care s-a descoperit material amestecat (ceramică de factură elenistică și romană târzie).

Contextul 1007ext care cuprinde extremitatea de NV a secțiunii a fost surprins pe o lungime de 2,50 m și reprezintă un strat puternic solidificat, galben deschis, posibil nederanjat.

În acest strat au fost descoperite în campania anterioară două postamente de coloană circulare, din calcar galben. Primul postament a apărut la adâncimea de 0,25 m între m. 3-4 la cota de + 4,80 m și are un d de 0,40 m fiind destul de deteriorat. În strânsă relație cu acesta au fost descoperite mai multe cărămizi (unele dispartate) posibil aparținând unui nivel de călcare (paviment) probabil al basilicii 1. Al doilea postament deosebit de fragmentar a apărut la cota de + 4,60m în dreptul metrului 3, fiind descoperit parțial în profilul de SV al secțiunii. Deși traseul celor 2 postamente este puțin deviat de la traiectoria inițială se poate observa dispunerea lor în dreptul fundației de postament 1014ext, posibil marcând aliniamentul unei colonade aparținând primei basilici.

1011 ext a fost înregistrat de la cota de + 3,60 m și fiind un strat mediu solidificat, galben-marونی ce conține în incluziuni diferite fragmente ceramice de epocă greacă, scoici și pigmenți de cărbune. Acesta reprezintă practic ultimul context cercetat în prelungirea secțiunii până la contactul cu zidul de incintă, făcând trecerea stratigrafică la nivelurile de epocă greacă..

1016 ext reprezintă un nivel de dezafectare sesizat la cota de + 3,82 m sub forma unei dărâmături consistente care conține fragmente mari de șist verde. Stratul este suprapus de zidul 2c (1003ext) și intră în profilul de NE al S1ext. Între m. 3-4, la cota de + 3,67, stratul include câteva fragmente de chirpic neregulate care ar putea constitui continuarea laturilor dezafectate ale locuinței C3, cercetată parțial în campania din 2004.

1017 ext a fost identificat de la cota de +3,50m fiind un strat mediu solidificat, marونی închis, incluzând fragmente ceramice de factură greacă, scoici și fragmente de cărbune. În dreptul metrului 7, la cota de + 3,48 m a fost descoperită o amforă fragmentară de Chios datând în epoca greacă arhaică iar la extremitatea de NV a contextului, între metri 0,00-1,50 au fost prelevate 14 monede care urmează a fi analizate și catalogate alături de cele descoperite anterior.

S5

În această secțiune (L= 3,2 m, l= 2,2m, orientată E-V) a apărut continuarea absidei basilicii 1, identificată în 2005 în S4. Absida (contextul 5002), ca și în S4, se păstrează doar la nivelul fundației (L= 2,5 m; h= 0,4 m; grosimea zidului este probabil tot 1,1 m, ca în S4, în S5 partea sudică a absidei nefiind vizibilă). Zidul absidei este construit în mare parte din șisturi verzi și rar din pietre de calcar, legate cu mortar. Nu a fost descoperit colțul NE al basilicii 1, absida terminându-se brusc. Această bazilică avea o orientare E-V, cu o deviație a axei spre N, diferită de cea a monumentului tardiv.

Săpăturile au evidențiat și un element constructiv interesant privind colțul de NE al basilicii 2. Partea inferioară a fundației este realizată din pietre legate cu mortar, deasupra fundația fiind realizată din pietre legate cu pământ. Explicația ar fi nevoia de a consolida colțul clădirii. Ceea ce în acest moment rămâne inexplicabil este întreruperea fundației la 2,5 m de colțul NE al basilicii 2, în dreptul locului unde absida basilicii 1 se întrerupe brusc. Ar putea fi vorba de o săpătură modernă, care să fi distrus atât fundația basilicii 2, cât și absida basilicii 1. Între S5 și S6 a fost descoperit un spațiu unde zidul basilicii 2 este construit din pietre de mari dimensiuni, ceea ce indică o posibilă substrucție a unui prag ce făcea legătura între anexa de N-E și bazilică

Sucesiunea stratigrafică stabilită de noi a surprins o intervenție modernă (contextul 5000; +5,18/+4,94 m), un strat de dărâmătură format din pământ cenușiu și pietre de dimensiuni medii (contextul 5001; +4,94/+4,73 m) pe toată suprafața secțiunii, un nivel de amenajare din lut de culoare galbenă -podea- (contextul 5004; +4,73/+4,70 m) spartă în estul S5 de un nivel de umplutură conținând foarte mult material ceramic (contextul 5005; +4,78/+4,45 m), un strat de umplutură sub podeaua de lut galben (contextul 5006; +4,70/+4,45) și un strat de nivelare brun închis, cu multe fragmente ceramice, prezent pe întreaga suprafață a S5 (contextul 5007; +4,45 m), pe care am oprit săpătura.

S6

În această secțiune (aprox. L= 4 m, l= 3 m, orientată N-S) am descoperit două ziduri (nordic și sudic) din anexa N-E a basilicii 2. Zidul nordic al anexei (L= 3,5 m; l= 0,7 m; h 0,7) este construit din pietre de șist și calcar, uneori frumos lucrate (spolia) și legate cu pământ. La cota +5,25 m zidul prezintă o plintă lată de 0,15 m. Zidul sudic (L= 1,5 m; l= 0,7 m; h= 0,3 m), care intersectează absida basilicii 2, este construit din pietre legate cu pământ. De asemenea am descoperit un zid (L= 1,2 m; l= 0,7 m; h= 0,4 m), poate o fază anterioară a anexei, ce pornește din colțul N-E al basilicii 2 .

Sucesiunea stratigrafică stabilită de noi a surprins un nivel de dărâmătură format din pământ și materiale de construcție (contextul 6000; +5,71/+5,30 m) în N și E S6, o intervenție modernă (contextul 6001; începând la +5,70 m și ajungând până la +4,85 m în V S6) în V, centrul și S-E S6, un nivel de amenajare -podea- din lut de culoare galbenă (contextul 6003; +5,3/+5,18 m) păstrată în N și E S6, un strat de nivelare păstrat în jumătatea E a secțiunii (contextul 6004; +5,18/+5,1 m), o altă amenajare -podea- din lut de culoare galbenă împreună substrucția sa (contextul 6002; +5/+4,7 m), și un nivel de călcare -din lut de

culoare galbenă- pe care au apărut materiale de construcție și pe care am oprit săpătura (contextul 6005; +4,7 m).

Cercetările efectuate în campania 2006 au condus la clarificarea unor probleme cronologice și stratigrafice restante. Noile descoperiri dar și analiza atentă a planurilor și profilelor stratigrafice au dus la teoria conform căreia, înainte de edificarea basilicii târzii, a existat și funcționat o altă biserică . Arhitectura acesteia din urmă este destul de greu de urmărit datorită distrugerilor din epocă, construcției basilicii 2, reamenajărilor, și nu în ultimul rând, din cauza intervențiilor arheologice de la începutul sec. XX.

O altă prioritate a fost datarea primei basilici. Până în prezent, singurul ajutor (cu un anumit grad de probabilitate) ne este oferit de moneda din timpul tetrarhiei descoperită în structura zidului 3 (1008ext). Așa cum am menționat mai sus acest zid este evident “tăiat” de traseul laturii de SE a basilicii I. Datată la sf.sec.III - înc. sec. IV p.Chr, moneda reprezintă un terminus post quem pentru momentul edificării basilicii timpurii, deci nivelul II A într-o largă cronologie relativă în care construcția basilicii II reprezintă termenul final al dezafectării edificiului ecleziastic anterior.

Plecând de la această încadrare cronologică dar și de la descoperirea de sec. III-IV p.Chr, se poate face o analogie cu basilica C construită la sfârșitul sec. IV-începutul sec.V d.Chr, aparținând nivelului III B al epocii romane târzii. Cercetările arheologice care au urmărit amplasarea, funcționarea și datarea acestei basilici care a funcționat înainte de marea biserică episcopală a Histriei de sec. VI p.Chr, au identificat și o serie de structuri și amenajări aparținând sec III-IV p.Chr afectate probabil de amenajarea primei basilici (6).

Relațiile celor două basilici cu fazele incintei romane târzii, din acest sector, constituie o problemă a care va trebui rezolvată în cursul cercetărilor viitoare.

Informații suplimentare online

[Raportul 3686 din cronica.cimec.ro](http://raportul3686.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.Mapserver.Cimec.ro)
